

Osallisuuden kokemus ja seksuaalinen häirintä: Kouluterveyskyselyn 2019 tuloksia

PÄÄLÖYDÖKSET

- Seksuaalista häirintää kokeneilla oppilailla ja opiskelijoilla oli matalampi osallisuuden kokemus verrattuna heihin, jotka eivät olleet kokeneet seksuaalista häirintää.
- Yhteys seksuaalisen häirinnän ja osallisuuden kokemuksen välillä oli hieman vahvempi perusopetuksen 8. ja 9. luokkalaisilla verrattuna lukiolaisiin ja ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoihin.
- 8. ja 9. luokkalaisilla pojilla ja lukiolaispojilla seksuaalinen häirintä oli vahvemmin yhteydessä heikompaan osallisuuden kokemukseen tyttöihin verrattuna. Tyttöillä seksuaalinen häirintä on kuitenkin huomattavasti poikia yleisempää.

Osallisuuden kokemus on keskeinen osa ihmisen hyvinvointia. Osallisuus on kokemusta merkityksellisyydestä, kuulumista itselle tärkeisiin yhteisöihin sekä uskoa omaan toimijuuteen ja vaikuttamismahdollisuuksiin. (esim. Isola ym. 2017.) Osallisuuden kokemusta mitataan Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksessa kehitetyllä, 10 väittämästä koostuvalla osallisuusindikaattorilla (ks. s. 3). Aikuisväestössä matalampi osallisuuden kokemus on yhteydessä esimerkiksi köyhyyteen, psyykkiseen kuormittuneisuuteen ja yksinäisyyteen (Leemann ym. 2021; Leemann 2020). Osallisuus liittyy myös turvallisuuteen, sillä osallisuuden kokemuksen on todettu olevan yhteydessä koulukiusatuksi joutumiseen, koulukiusaamiseen osallistumiseen sekä vanhempien aiheuttamaan henkiseen ja fyysiseen väkivaltaan (Virrankari ym. 2020, 2021a, 2021b).

Tässä julkaisussa analysoidaan seksuaalisen häirinnän yhteyksiä osallisuuden kokemukseen. Aineistona ovat vuoden 2019 Kouluterveyskyselyn vastaukset perusopetuksen 8. ja 9. luokkalaisilta, lukiolaisilta ja ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoilta. Tieto seksuaalisen häirinnän ja osallisuuden kokemuksen välisistä yhteyksistä lisää ymmärrystä osallisuuden, turvallisuuden ja väkivallan välisistä yhteyksistä (ks. Isola ym. 2019: Väkivallaton lapsuus 2020–2025).

Seksuaalista häirintää ovat esimerkiksi vihjailevat eleet tai ilmeet, rivot puheet tai kaksimieliset vitsit, koskettelu sekä seksuaalisten tekojen ehdottaminen (Tasa-arvovaltuutettu 2021). Seksuaalista häirintää tapahtuu niin fyysisesti kuin internetissä ja puhelimessa. Seksuaalinen ja sukupuoliin perustuva häirintä ovat syrjintää ja siten kiellettyä (Tasa-arvolaki 609/1986, 7§). Hämmennyksen ja pelon lisäksi seksuaalinen häirintä heikentää oman koskemattomuuden ja turvallisuuden tunnetta (THL 2022a). Sillä on myös kielteisiä vaikutuksia psyykkiseen terveyteen (esim. Eom ym. 2015).

Lasten ja nuorten kokema seksuaalinen häirintä on yleistä viime vuosien kouluterveyskyselyjen mukaan. Tytöt kokevat häirintää poikia enemmän. Vuoden 2019 Kouluterveyskyselyssä perusopetuksen 8. ja 9. luokkalaisista tytöistä 32,3 prosenttia oli kokenut seksuaalista häirintää viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana. Pojilla vastaava osuus oli 8,2 prosenttia. Lukiolaistytöistä seksuaalista häirintää oli kokenut 33 prosenttia, kun taas pojista sitä oli kokenut 5,9 prosenttia. Ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevista tytöistä 33,7 prosenttia oli kokenut seksuaalista häirintää. Pojilla lukema oli selkeästi alhaisempi, 6,4 prosenttia. Seksuaalista häirintää kokeneiden osuus kasvoi merkittävästi vuodesta 2019 vuoteen 2021 erityisesti tyttöillä, joista seksuaalista häirintää viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana oli kokenut noin puolet. (THL 2021a.) Sukupuolen lisäksi vähemmistöön kuuluminen lisää seksuaalisen häirinnän riskiä: esimerkiksi kehitysvammaiset, kodin ulkopuolelle sijoitetut, ulkomaalaistaustaiset sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat lapset ja nuoret kokevat seksuaalista häirintää muita useammin (THL 2022a; Ikonen 2019, 76).

Osallisuuden kokemus ja seksuaalinen häirintä

Seksuaalisen häirinnän kohteeksi joutumista eri paikoissa kysyttiin seuraavasti: ”Oletko kokenut häiritsevää seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana?”. Paikkoja koskevinä väittiminä olivat 1) puhelimessa tai internetissä, 2) koulussa (lukiossa ja ammatillisessa oppilaitoksessa ”oppilaitoksessa”), 3) harrastuksissa, 4) työssä-oppimisjaksolla (kysytty ammatillisten oppilaitosten lomakkeella), 5) kadulla, kauppakeskuksessa tai muualla julkisessa tilassa sekä 6) sinun tai jonkun toisen henkilön kotona tai muussa yksityisessä tilassa. Vastausvaihtoehtoja oli kaksi: ”kyllä” ja ”en”. Väittämistä on muodostettu summamuuttuja (kokenut seksuaalista häirintää / ei kokenut seksuaalista häirintää). (ks. sivu 4.) Tuloksista esitetään ensin summamuuttujan yhteydet osallisuuden

Lotta Virrankari
THL

Lars Leemann
THL

Tutkimuksen toteuttajat, aineisto ja menetelmä

Tutkimus on toteutettu Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) Sokra-koordinaatiohankkeen ja Kouluterveyskyselyn yhteistyössä. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke – Sokraa rahoittaa Euroopan sosiaalirahasto.

Tutkimuksen aineistona ovat THL:n vuoden 2019 Kouluterveyskyselyn vastaukset perusopetuksen 8. ja 9. luokan oppilailta (N = 89 570, kattavuus 75 prosenttia), lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoilta (N = 44 636, arvio kattavuudesta 69 prosenttia) sekä ammatillisten oppilaitosten opiskelijoilta (N = 25 047, kattavuutta ei voida arvioida).

Kouluterveyskysely toteutetaan joka toinen vuosi maaliskuuhun opettajan valvomana luokkakyselyinä. Kyselyyn vastataan nimettömänä. Vuoden 2019 kyselyssä oli mukana useita väkivaltakokemuksia karsoittavia kysymyksiä.

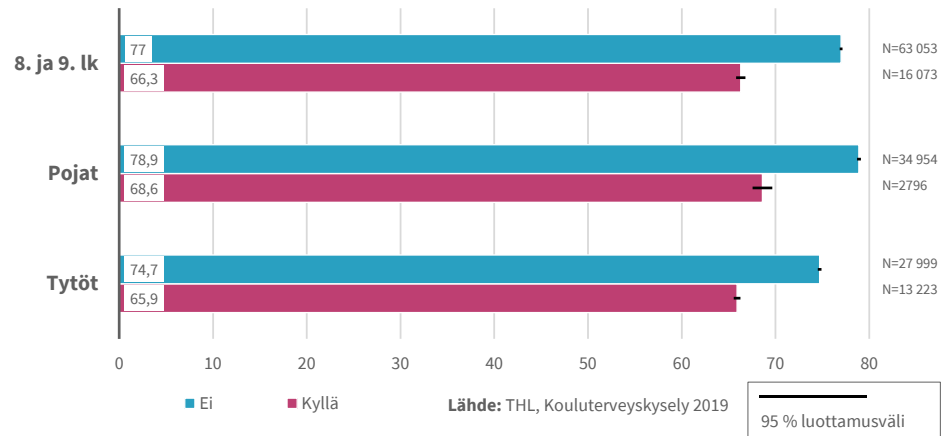
Osallisuusindikaattori oli mukana vuoden 2019 Kouluterveyskyselyssä ensimmäistä kertaa (pl. 4. ja 5. luokan kysely). Asteikolla 0–100 pistettä perusopetuksen 8. ja 9. luokan pojilla osallisuusindikaattorin keskiarvo oli 78,1 (md 77,5) ja tytöillä 71,9 (md 72,5). Lukion pojilla keskiarvo oli 78,4 (md 77,5) ja tytöillä 72,9 (md 75). Ammatillisen oppilaitoksen poikien keskiarvo oli 78 (md 75) ja tyttöjen 71,5 (md 72,5). Poikien keskiarvot olivat 5,5–6,5 pistettä tyttöjä korkeammat. Poikien mediaani oli kaikilla kouluasteilla 2,5 pistettä tyttöjä korkeampi. Sukupuolierot eivät näkyneet pelkästään osallisuusindikaattorissa, vaan laajemmin hyvinvoinnissa (ks. Ikonen & Helakorpi 2019).

Aineisto analysoitiin IBM SPSS Statistics 27 -ohjelmistolla. Osallisuusindikaattorin keskiarvojen eroja kahden vastausvaihtoehdon välillä mukaan selvitetiin yksisuuntaisella varianssi-analyysillä (ANOVA).

kokemukseen ja sen jälkeen väittämakohtaiset osallisuusindikaattorin keskiarvot. Mukana ovat sekä koko kouluasteen tulokset että poikien ja tyttöjen luvut erikseen. Kaikki tulokset löytyvät myös liitetäulukosta 1.

Perusopetuksen 8. ja 9. luokkalaiset

Osallisuuden kokemus oli matalampi niillä perusopetuksen 8. ja 9. luokkalaisilla, jotka olivat kokeneet seksuaalista häirintää kuluneen vuoden aikana (kuvio 1). Ero osallisuusindikaattorin keskiarvossa oli lähes 11 pistettä. Pojilla ero osallisuusindikaattorin keskiarvossa (10,3 pistettä) oli 1,5 pistettä tyttöjen keskiarvoa (8,8 pistettä) suurempi.

Kuvio 1. Osallisuuden kokemus (osallisuusindikaattorin pistemäärä 0–100) perusopetuksen 8. ja 9. luokkalaisilla sen mukaan, onko kokenut seksuaalista häirintää.

Kuviossa 2 näkyvät 8. ja 9. luokkalaisten osallisuusindikaattorin keskiarvot seksuaalisen häirinnän tapahtumapaikan mukaan. Koko kouluasteella osallisuusindikaattorin pistemäärän ero väkivaltaa kokeneiden ja sitä kokemattomien välillä oli noin 10–12 pistettä puhelimessa tai internetissä, koulussa sekä kadulla, kauppakeskuksessa tai muualla julkisessa tilassa tapahtuneessa häirinnässä. Hieman suurempi ero löytyi harrastuksissa koetusta häirinnästä (14,1 pistettä). Omassa tai jonkun toisen kodissa tai jossain muussa yksityisessä tilassa koettu häirintä oli vahvimmin yhteydessä osallisuuden kokemukseen (ero osallisuusindikaattorin pistemäärässä 15,7 pistettä).

Kaikissa väittämässä osallisuusindikaattorin keskiarvojen erot seksuaalisen häirinnän mukaan olivat pojilla tyttöjä suurempia, mutta väittämakohtaisia eroja löytyi. Puhelimessa tai internetissä sekä vastaajan omassa tai toisen henkilön kodissa tai muussa yksityisessä tilassa tapahtuneessa häirinnässä tyttöjen ja poikien keskiarvojen erot olivat pienimmät (pojilla 2–5 pistettä tyttöjä suurempia). Muissa väittämässä osallisuusindikaattorin keskiarvojen erot olivat pojilla noin kaksinkertaiset tyttöjen eroihin verrattuna. Esimerkiksi kadulla, kauppakeskuksessa tai muualla julkisessa tilassa tapahtuneessa häirinnässä poikien osallisuusindikaattorin keskiarvon ero oli 17,5 pistettä, kun tytöillä vastaava ero oli 8,6 pistettä. Erot osallisuusindikaattorin keskiarvoissa olivat kaikissa seksuaalisen häirinnän paikkoja kuvaavissa väittämässä tilastollisesti merkitseviä sekä koko kouluasteella että tytöillä ja pojilla erikseen.

Osallisuuden kokemusta mitattiin osallisuusindikaattorilla

Osallisuusindikaattori muodostuu 10 väittämästä:

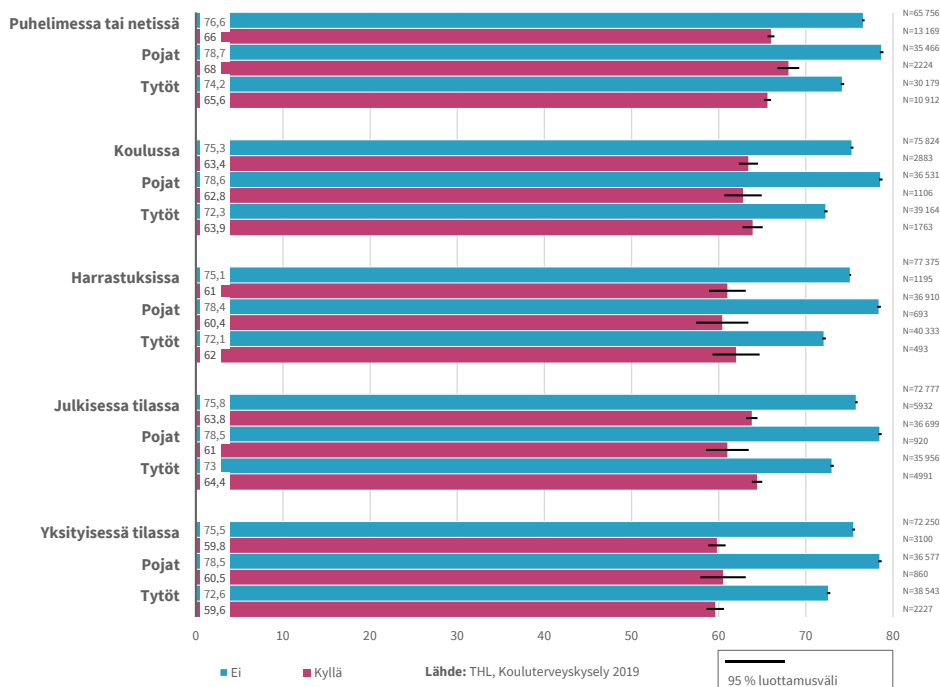
1. Tunnen, että päivittäiset tekemi-
seni ovat merkityksellisiä
2. Saan myönteistä palautetta te-
kemisistäni
3. Kuulun itselleni tärkeään ryh-
mään tai yhteisöön
4. Olen tarpeellinen muille ihmisille
5. Pystyn vaikuttamaan oman elä-
mäni kulkuun
6. Tunnen, että elämälläni on tar-
koitus
7. Pystyn tavoittelemaan minulle
tärkeitä asioita
8. Saan itse apua silloin, kun sitä
todella tarvitsen
9. Koen, että minuun luotetaan
10. Pystyn vaikuttamaan joihinkin
elinympäristöni asioihin.

Vastausvaihtoehtoina olivat 1) täysin samaa mieltä, 2) samaa mieltä, 3) ei samaa eikä eri mieltä, 4) eri mieltä ja 5) täysin eri mieltä.

Vastaukset on pisteytetty (vaihtoehto 1 = 5 p...vaihtoehto 5 = 1 p), pisteet laskettu yhteen (raakasummapistemäärä 10–50 p) ja summapistemäärä on muunnettu pistemääräksi 0–100 pistettä.

Lisätietoja:

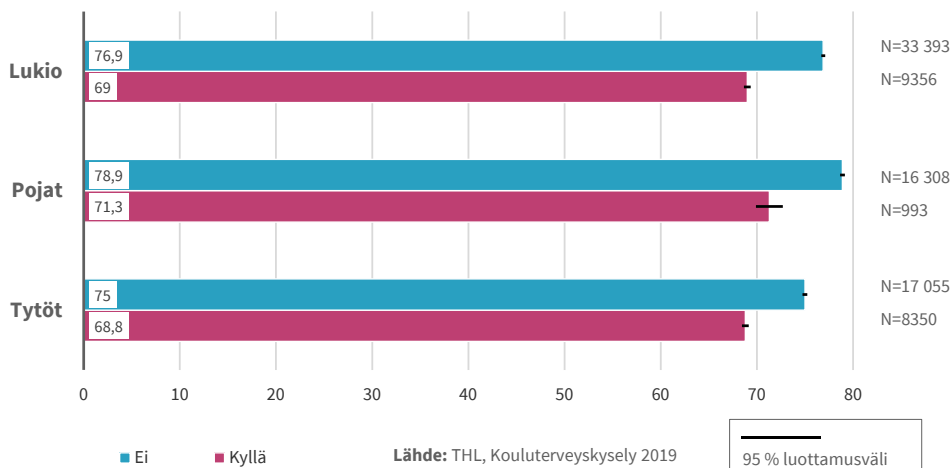
thl.fi/osallisuusindikaattori

Kuvio 2. Osallisuuden kokemus (osallisuusindikaattorin pistemäärä 0–100) perusopetuksen 8. ja 9. luokkalaissa seksuaalisen häirinnän tapahtumapaikan mukaan. 1) puhelimessa tai internetissä, 2) koulussa (lukiossa ja ammatillisessa oppilaitoksessa, 3) harrastuksissa, 4) työssäoppimisjaksolla, 5) kadulla, kauppakeskuksessa tai muualla julkisessa tilassa sekä 6) sinun tai jonkun toisen henkilön kotona tai muussa yksityisessä tilassa.

Lukiolaiset

Myös lukiolaisilla osallisuuden kokemus oli yhteydessä seksuaalisen häirinnän kohteeksi joutumiseen (kuvio 3). Seksuaalista häirintää kokeneiden opiskelijoiden osallisuusindikaattorin keskimääräinen pistemäärä oli noin 8 pistettä matalampi verrattuna niihin lukiolaisiin, jotka eivät olleet kokeneet seksuaalista häirintää. Pojilla yhteys oli hieman vahvempi kuin tytöillä, sillä heillä osallisuusindikaattorin keskiarvo (7,6 pistettä) oli lähes puolitoista pistettä suurempi tyttöjen keskiarvoon verrattuna (6,2 pistettä).

Kuvio 3. Osallisuuden kokemus (osallisuusindikaattorin pistemäärä 0–100) lukiolaisilla sen mukaan, onko kokenut seksuaalista häirintää.

Kuviossa 4 näkyvät osallisuusindikaattorin pistemäärät seksuaalisen häirinnän tapahtumapaikan mukaan. Lukiolaisilla ero osallisuusindikaattorin keskiarvossa oli seksuaalisen häirinnän tapahtumapaikan mukaan keskimäärin noin 8 pistettä häirintää kokeneiden ja muiden välillä. Suurin ero, 10 pistettä, löytyi väittämästä, joka koski seksuaalista häirintää omassa tai toisen kodissa tai muussa yksityisessä tilassa.

Seksuaalinen häirintä

Seksuaalisen häirinnän kohteeksi joutumista tarkasteltiin kysymyksellä ”Oletko kokenut häiritsevää seksuaalista ehdotellua tai ahdistelua viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana?”.

- Puhelimessa tai internetissä
- Koulussa (/Lukiossa ja ammatillisessa oppilaitoksessa ”Oppilaitoksessa”)
- Harrastuksissa
- Työssäoppimisjaksolla*
- Kadulla, kauppakeskuksessa tai muualla julkisessa tilassa
- Sinun tai jonkun toisen henkilön kotona tai muussa yksityisessä tilassa

Vastausvaihtoehtoina olivat 1) kyllä ja 2) en.

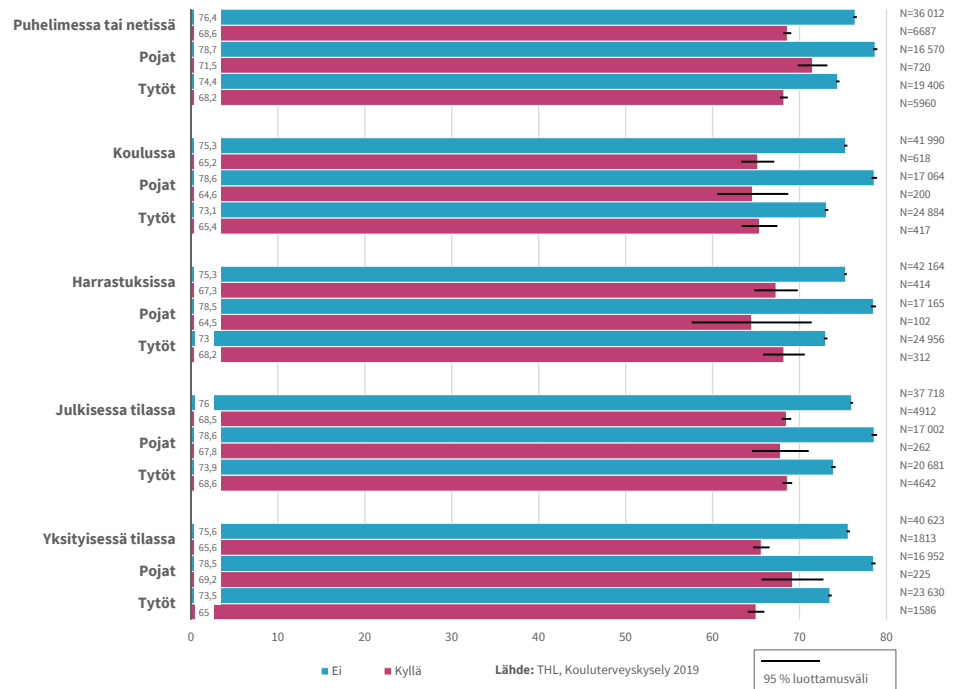
Muuttujasta on tehty summamuuttuja (1 = kokenut seksuaalista häirintää, 2 = ei kokenut seksuaalista häirintää). Vastaja on saanut arvon 1, mikäli hän on vastannut ”kyllä” yhteenkin kohtaan.

*Amm. oppil.

Sukupuoli

Sukupuolta tarkasteltiin kysymyksellä: ”Mikä on virallinen sukupuolesi?”. Vastausvaihtoehdot olivat 1) poika ja 2) tyttö. Pieni osa ei vastannut tähän kysymykseen. He eivät ole mukana poikien ja tyttöjen välisessä vertailussa.

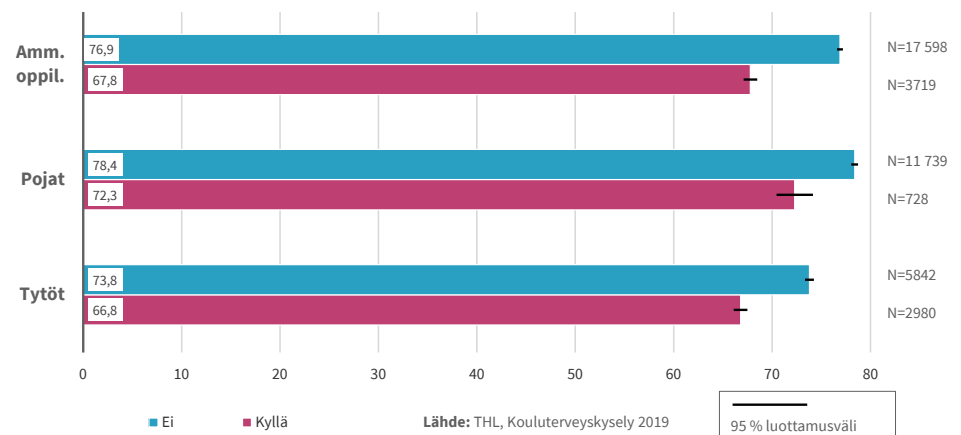
Tyttöjen ja poikien välillä näkyi samankaltaisia eroja kuin perusopetuksen 8. ja 9. luokkalaissa. Puhelimessa tai internetissä sekä omassa, toisen kodissa tai muussa yksityisessä tilassa koetussa seksuaalisessa häirinnässä tyttöjen ja poikien erot osallisuusindikaattorin keskiarvoissa olivat suunnilleen samankokoiset. Oppilaitoksessa, harrastuksissa sekä kadulla, kauppakeskuksessa tai muualla julkisessa tilassa tapahtuneessa häirinnässä poikien erot olivat noin kaksinkertaiset tyttöjen eroihin nähden. Vastausvaihtoehtojen erot olivat jokaisessa väittämässä tilastollisesti merkitseviä sekä koko kouluasteella että tytöillä ja pojilla erikseen.

Kuvio 4. Osallisuuden kokemus (osallisuusindikaattorin pistemäärä 0-100) lukiolaisilla seksuaalisen häirinnän tapahtumapaikan mukaan. 1) puhelimessa tai internetissä, 2) koulussa (lukiossa ja ammatillisessa oppilaitoksessa, 3) harrastuksissa, 4) työssäoppimisjaksolla, 5) kadulla, kauppakeskuksessa tai muualla julkisessa tilassa sekä 6) sinun tai jonkun toisen henkilön kotona tai muussa yksityisessä tilassa.

Ammatillisen oppilaitoksen opiskelijat

Seksuaalista häirintää kokeneiden ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoiden osallisuusindikaattorin keskiarvo oli noin 9 pistettä matalampi verrattuna heihin, jotka eivät olleet kokeneet seksuaalista häirintää (kuvio 3). Poikien ja tyttöjen välillä osallisuusindikaattorin keskiarvo erosi vain vajaa pisteellä, sillä pojilla ero oli 6,1 pistettä ja tytöillä 7 pistettä.

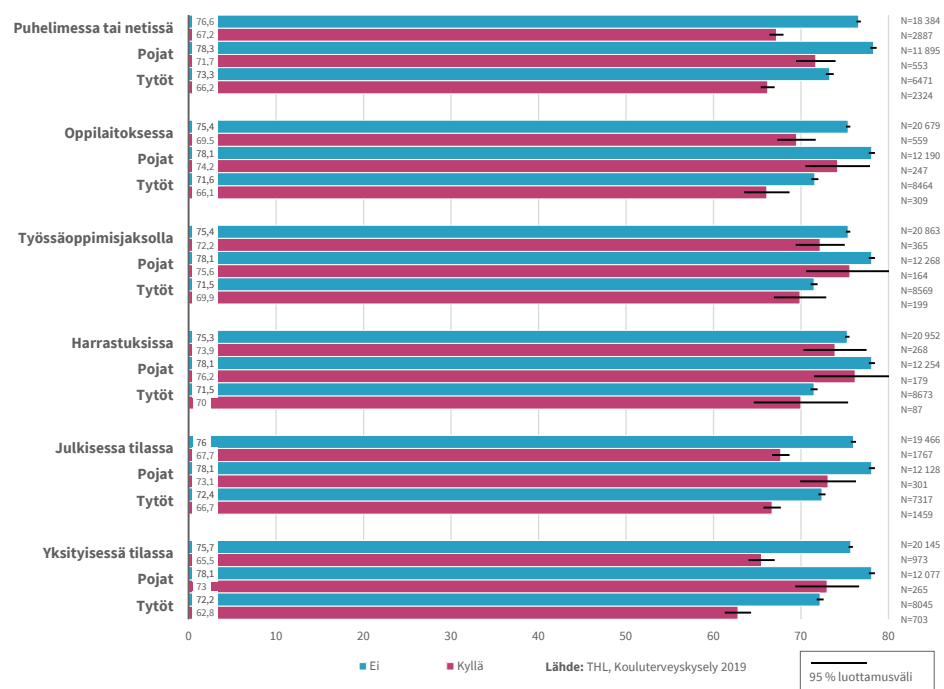

Kuvio 5. Osallisuuden kokemus (osallisuusindikaattorin pistemäärä 0-100) ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoilla sen mukaan, onko kokenut seksuaalista häirintää.

Seksuaalisen häirinnän tapahtumapaikkaa koskevilla väittämällä suurimmat erot vastausvaihtoehtojen välillä olivat puhelimesta tai internetissä, kadulla, kauppakeskuksessa tai muualla julkisessa tilassa sekä vastaajan tai jonkun toisen henkilön kotona tai muussa yksityisessä tilassa tapahtuneessa häirinnässä (kuvio 6). Ero osallisuusindikaattorin pistemäärässä oli noin 10 pistettä. Oppilaitoksessa tapahtuvassa häirinnässä ero oli vajaa viisi pistettä. Työssäoppimisjaksolla tai harrastuksissa tapahtuneessa häirinnässä erot olivat pieniä, 3,2 pistettä ja 1,4 pistettä.

Tyttöjen ja poikien välillä ei ollut juurikaan eroja eri väittämällä lukuun ottamatta vastaajan tai jonkun toisen henkilön kotona tai muussa yksityisessä tilassa tapahtunutta seksuaalista häirintää. Kyseisessä väittämässä ero osallisuusindikaattorin pistemäärässä vastausvaihtoehtojen välillä oli tytöillä noin 9 pistettä, kun se pojilla oli 6 pistettä.

Poikien tuloksissa on kuitenkin ongelmia luotettavuudessa kahdessa väittämässä. Harrastuksissa seksuaalista häirintää kokeneiden poikien osallisuusindikaattorin pistemäärän mediaani oli 95, kun taas niillä, jotka häirintää eivät olleet kokeneet, mediaani oli 75. Lähes puolet harrastuksissa seksuaalista häirintää raportoineista pojista oli vastannut kaikkiin osallisuusindikaattorin väittämiin ”täysin samaa mieltä”. Tämä viittaa epäjohton mukaiseen vastaamiseen, mikä tekee tuloksista epäluotettavia (suhteessa muihin tämän julkaisun tuloksiin sekä aiemmin saatuihin tuloksiin osallisuuden ja väkivallan yhteyksistä: ks. Virrankari ym. 2020, 2021a, 2021b). Sama ilmiö näkyi myös työssäoppimisjaksolla tapahtuneessa seksuaalisessa häirinnässä. Siinä seksuaalista häirintää kokeneiden mediaani oli 98,75 (vrt. vastaajilla, jotka eivät olleet kokeneet seksuaalista häirintää, mediaani oli 75 pistettä). Koska väittämäkohtaiset vastausmäärät olivat pieniä, aineistoon ei tehty rajauksia. Seksuaalisen häirinnän summamuuttujassa vastaajamäärä oli niin suuri, että tuloksia voidaan pitää luotettavina.

Kuvio 6. Osallisuuden kokemus (osallisuusindikaattorin pistemäärä 0–100) ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoilla seksuaalisen häirinnän tapahtumapaikan mukaan.

1) puhelimesta tai internetissä, 2) koulussa (lukiossa ja ammatillisessa oppilaitoksessa, 3) harrastuksissa, 4) työssäoppimisjaksolla, 5) kadulla, kauppakeskuksessa tai muualla julkisessa tilassa sekä 6) sinun tai jonkun toisen henkilön kotona tai muussa yksityisessä tilassa.

Johtopäätökset ja pohdinta

Seksuaalista häirintää kokeneilla oppilailla ja opiskelijoilla oli muita matalampi osallisuuden kokemus. Seksuaalinen häirintä oli yhteydessä osallisuuden kokemukseen kaikilla kouluasteilla. Seksuaalisessa häirinnässä yleisesti erot osallisuusindikaattorin pistemäärässä vastausvaihtoehtojen välillä olivat hieman suuremmat 8. ja 9. luokkalaisilla verrattuna lukiolaisiin ja ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoihin. Erilliset analyysit seksuaalisen häirinnän tapahtumapaikkojen perusteella osoittavat, että 8. ja 9. luokkalaisilla pojilla ja lukiolaispojilla yhteys osallisuuden kokemuksen ja seksuaalisen häirinnän välillä oli pääosin tyttöjä vahvempi, kun taas ammatillisessa oppilaitoksessa ei juuri havaittu eroja tyttöjen ja poikien välillä. Osallisuuden kokemus oli vahvimmin yhteydessä omassa tai jonkun muun kodissa tai muussa yksityisessä tilassa tapahtuneeseen häirintään. Näissä tiloissa tekijä on luultavasti tuttu henkilö, millä voi olla vahvempi vaikutus osallisuuden kokemukseen.

Seksuaalisen häirinnän yhteydet osallisuuden kokemukseen ovat linjassa aiemmin saatujen tulosten kanssa eri väkivallan muotojen ja osallisuuden kokemuksen välisistä yhteyksistä (Virrankari ym. 2020, 2021a, 2021b). Kuva väkivaltakokemusten haitallisuudesta hyvinvoinnille täsmentyy koko ajan: etenkin työillä seksuaalisen häirinnän yleisyys aiheuttaa vakavan riskin hyvinvoinnille, sillä osattomuuden lisäksi sillä tiedetään olevan monia haitallisia vaikutuksia terveyteen ja hyvinvointiin (Eom. ym. 2015; THL 2022a).

8. ja 9. luokkalaisilla pojilla ja lukiolaispojilla seksuaalinen häirintä oli tyttöjä vahvemmin yhteydessä osallisuuden kokemukseen. Tätä saattavat selittää pojilla havaitut vahvat häpeän kokemukset, joiden taustalla voi olla vallitseva käsitys seksuaalisen häirinnän sukupuolittuneisuudesta naisista uhreina ja miehistä tekijöinä. Heteroseksuaaleilla pojilla häpeän kokemukset ovat olleet vahvempia tilanteissa, joissa hyväksikäyttäjä oli samaa sukupuolta. Toisaalta homoseksuaalit pojat ovat vielä heikommassa asemassa, kun tekijät manipuloivat heitä esimerkiksi kiintymyksen ja rakkauden tunteiden kautta. (esim. Hlavka 2017.) Jatkossa olisi tärkeää tarkastella myös eritellymin seksuaalista häirintää kokeneiden, haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten osallisuuden kokemusta, sillä heillä erot saattavat olla vielä suurempia.

Seksuaalista häirinnän ennaltaehkäisyssä seksuaalikasvatuksella on iso merkitys. Ikätasoinen tieto seksuaalisuudesta ja sen moninaisuudesta tukee ja suojelee lapsen ja nuoren seksuaalikehitystä. (esim. Granskog ym. 2018, 15.) Turvataitojen oppiminen auttaa ymmärtämään oman kehon itsemääräämisoikeutta sekä kunnioittamaan omaa ja toisen kehoa (Cacciatore ym. 2019, 170). Turvataidoista huolimatta aikuisella on aina velvollisuus puuttua häirintään, eikä vastuuta voi siirtää nuoren kannettavaksi (esim. Aaltonen 2012, 99).

Valtaosalla kouluja ja oppilaitoksia on toimintaohjeet seksuaaliseen häirintään puuttumiseksi (ks. Teaviisari 2021). Kuitenkin häirinnästä suurin osa tapahtuu puhelimesta tai internetissä, minkä lisäksi myös julkisessa tilassa tapahtuva häirintä on yleistä. Keskeisiä keinoja puuttua puhelimesta tai internetissä tapahtuvaan seksuaaliseen häirintään ovat esimerkiksi matalan kynnyksen tuki ja Nettivihje (Pelastakaa Lapset 2021), jonne voi kertoa seksuaalirikosepäilyistä. Kansallisessa Väkivallaton lapsuus 2020–2025 -toimenpideohjelmassa on kaksi kehittämistoimenpidettä liittyen internetissä tapahtuvaan häirintään. Kehittämistoimenpiteistä ensimmäinen koskee ammattilaisten täydennyskoulutusta sekä lapsille ja nuorille opetettavia taitoja tunnistaa paremmin houkuttelua (luku 11, tp 1). Toisen kehittämistoimenpide puolestaan kiinnittää huomiota lapsille ja nuorille suunnattujen matalan kynnyksen tahojen saavutettavuuteen (luku 11, tp 3). (Korpilahti 2021.)

Seksuaalista häirintää kokenut lapsi tai nuori tarvitsee tukea. Aikuisten ja ammattilaisten tulee välittää lapselle tai nuorelle viesti siitä, että hänen kokemukseensa uskotaan ja se otetaan vakavasti (esim. THL 2022b). On tärkeää ymmärtää osallisuuden merkitys häirinnän tunnistamisessa ja sanoittamisessa: osallisuutta kokeva lapsi tai nuori pitää todennäköisemmin kokemuksiaan tärkeinä ja uskaltaa ottaa ne puheeksi ympärillä olevien turvallisten aikuisten kanssa (esim. Isola ym. 2019, 113). Vaikeiden kokemusten käsittelyssä voivat auttaa niin vertaisryhmät kuin erilaiset taidelähtöiset menetelmät, pelit ja luontoympäristöt (Isola ym. 2019, 117; THL 2021b). Seksuaalisen häirinnän yleisyyden vuoksi on syytä tukea jokaisen lapsen ja nuoren osallisuutta, eli pääsyä hänelle itselleen mieluisiin yhteisöihin, mielekästä tekemistä sekä itselle tärkeisiin asioihin vaikuttamista.

Lähteet

- Aaltonen J. 2012. Turvataitoja nuorille - Opas sukupuolisen häirinnän ja seksuaalisen väkivallan ehkäisyyn. Opas. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.
- Cacciatore R, Porrás K, Kalland M. 2019. Turvallinen kehotunne- ja seksuaalikasvatus. Korpilahti U, Kettunen H, Nuotio E, Jokela S, Nummi V.M, Lillsunde P (toim.) 2019. Väkivallaton lapsuus: toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. Julkaisuja 2019:27, 165–175. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.
- Eom E, Restaino S, Perkins A.M, Neveln N, Harrington J.W. 2015. Sexual Harassment in Middle and High School Children and Effects on Physical and Mental Health. *Clinical Pediatrics*, 54(5), 430–438.
- Granskog P, Haanpää S, Järvinen J, Lahtinen M, Laitinen K, Turunen-Zwinger S. 2018. Opas seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi kouluissa ja oppilaitoksissa. Oppaat ja käsikirjat 2018:4a. Opetushallitus, Helsinki.
- Hlavka H.R. 2017. Speaking of Stigma and the Silence of Shame: Young Men and Sexual Victimization. *Men and Masculinities*, 20(4), 482–505.
- Ikonen R. 2019. Lasten ja nuorten kokema väkivalta: tuloksia Kouluterveyskyselystä ja Lasten terveys, hyvinvointi ja palvelut -tutkimuksesta. Korpilahti U, Kettunen H, Nuotio E, Jokela S, Nummi V.M, Lillsunde P (toim.) 2019. Väkivallaton lapsuus: toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. Julkaisuja 2019:27, 73–78. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.
- Ikonen R, Helakorpi S. 2019. Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2019. Tilastoraportti 33/2019. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.
- Isola A-M, Kaartinen H, Leemann L, Lääperi R, Schneider T, Valtari S, Keto-Tokoi A. 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Työpapereita 33/2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.
- Isola A-M, Tulensalo H, Laitinen K. 2019. Osallisuus edistää turvallisuutta ja ehkäisee väkivaltaa. Korpilahti U, Kettunen H, Nuotio E, Jokela S, Nummi V.M, Lillsunde P (toim.) 2019. Väkivallaton lapsuus: toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. Julkaisuja 2019:27, 112–121. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.
- Korpilahti U. 2021. Väkivallaton lapsuus 2020–2025: toimeenpano ja viestintä. Raportteja ja muistioita 2021:17. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.
- Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986.
- Leemann L. 2020. Alustavat tulokset osallisuusindikaattorin yhteyksistä muihin ilmiöihin. Sokran kyselytutkimuksen tulokset. Verkkójulkaisu: Osallisuusindikaattori mittaa osallisuuden kokemusta (Thl.fi/Sokra)
- Leemann L, Martelin T, Koskinen S, Härkänen T, Isola A-M. 2021. Development and Psychometric Evaluation of the Experiences of Social Inclusion Scale. *Journal of Human Development and Capabilities*, 1–25.
- Pelastakaa Lapset. 2021. Nettivihje ja seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisy.
- Tasa-arvovaltuutettu. 2021. Seksuaalinen ja sukupuoleen perustuva häirintä.
- Teaviisari. 2021. Tulokset.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2021a. Kouluterveyskysely 2019 ja 2021, tiivistäminen.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2021b. Osallisuuden edistämisen mallit.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2022a. Seksuaaliväkivalta.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2022b. Ohjeita työntekijälle seksuaaliväkivallan uhrin kohtaamiseen.

Virrankari L, Leemann L, Kivimäki H. 2020. Osallisuuden kokemus ja koulukiusaaminen: Kouluterveyskyselyn 2019 tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 35/2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Virrankari L, Leemann L, Kivimäki H. 2021a. Osallisuuden kokemus ja vanhempien henkinen väkivalta: Kouluterveyskyselyn 2019 tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 38/2021. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Virrankari L, Leemann L, Kivimäki H. 2021b. Osallisuuden kokemus ja vanhempien fyysinen väkivalta: Kouluterveyskyselyn 2019 tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 39/2021. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Tämän julkaisun viite:

Virrankari L, Leemann L (2022a) Osallisuuden kokemus ja seksuaalinen häirintä: Kouluterveyskyselyn 2019 tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 13/2022. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

ISBN 978-952-343-837-8 (verkko)

ISSN 2323-5179 (verkko)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-837-8>

Liite 1. Osallisuusindikaattorin keskiarvot (0–100 pistettä), 95 % luottamusvälit sekä vastaajamäärät kouluasteen ja virallisen sukupuolen mukaan.

Vastausvaihtoehto	Ei	Kyllä
Kokenut seksuaalista häirintää (summamuuttuja)		
8. ja 9. luokka	77 (76,9–77,2), N=63 053	66,3 (66–67), N=16 073
Pojat	78,9 (78,7–79,1), N=34 954	68,6 (67,6–69,7), N=2796
Tytöt	74,7 (74,5–74,9), N=27 999	65,9 (65,5–66,2), N=13 233
Lukio	76,9 (76,7–77,1) N=33 393	69 (68,7–69,4), N=9356
Pojat	78,9 (78,6–79,1), N=16 308	71,3 (69,9–72,7), N=993
Tytöt	75 (74,7–75,2), N=17 055	68,8 (68,4–69,1), N=8350
Ammatillinen oppilaitos	76,9 (76,6–77,2), N=17 598	67,8 (67,1–68,5), N=3719
Pojat	78,4 (78–78,7), N=11 739	72,3 (70,4–74,1), N=728
Tytöt	73,8 (73,4–74,3), N=5842	66,8 (66,1–67,5), N=2980
Kokenut seksuaalista häirintää puhelimesta tai internetissä		
8. ja 9. luokka	76,6 (76,5–76,8), N=65 756	66 (65,6–66,4), N=13 169
Pojat	78,7 (78,5–78,9), N=35 466	68 (66,8–69,3), N=2224
Tytöt	74,2 (74–74,4), N=30 179	65,6 (65,2–66), N=10 912
Lukio	76,4 (76,2–76,6), N=36 012	68,6 (68,1–69), N=6687
Pojat	78,7 (78,5–79), N=16 570	71,5 (69,8–73,2), N=720
Tytöt	74,4 (74,2–74,6), N=19 406	68,2 (67,8–68,7), N=5960
Ammatillinen oppilaitos	76,6 (76,3–76,8), N=18 384	67,2 (66,4–68), N=2887
Pojat	78,3 (78–78,7), N=11 895	71,7 (69,4–73,9), N=553
Tytöt	73,3 (72,9–73,8), N=6471	66,2 (65,4–67), N=2324
Kokenut seksuaalista häirintää koulussa tai oppilaitoksessa		
8. ja 9. luokka	75,3 (75,2–75,5), N=75 824	63,4 (62,3–64,5), N=2883
Pojat	78,6 (78,4–78,8), N=36 531	62,8 (60,6–64,9), N=1106
Tytöt	72,3 (72,1–72,5), N=39 164	63,9 (62,8–65,1), N=1763
Lukio	75,3 (75,1–75,5), N=41 990	65,2 (63,3–67,1), N=618
Pojat	78,6 (78,3–78,9), N=17 064	64,6 (60,5–68,7), N=200
Tytöt	73,1 (72,9–73,3), N=24 884	65,4 (63,3–67,4), N=417
Ammatillinen oppilaitos	75,4 (75,2–75,7), N=20 679	69,5 (67,3–71,7), N=559
Pojat	78,1 (77,8–78,5), N=12 190	74,2 (70,5–77,9), N=247
Tytöt	71,6 (71,2–72), N=8464	66,1 (63,5–68,7), N=309
Kokenut seksuaalista häirintää työssäoppimisjaksolla		
Ammatillinen oppilaitos	75,4 (75,1–75,6), N=20 863	72,2 (69,4–75), N=365
Pojat	78,1 (77,7–78,4), N=12 268	75,6 (70,6–80,6), N=164
Tytöt	71,5 (71,1–71,9), N=8569	69,9 (66,9–72,9), N=199
Kokenut seksuaalista häirintää harrastuksissa		
8. ja 9. luokka	75,1 (75–75,2), N=77 375	61 (58,9–63,1), N=1195
Pojat	78,4 (78,2–78,6), N=36 910	60,4 (57,4–63,4), N=693
Tytöt	72,1 (71,9–72,3), N=40 333	62 (59,3–64,7), N=493
Lukio	75,3 (75,1–75,4), N=42 164	67,3 (64,8–69,8), N=414
Pojat	78,5 (78,2–78,8), N=17 165	64,5 (57,6–71,4), N=102
Tytöt	73 (72,8–73,2), N=24 956	68,2 (65,8–70,6), N=312
Ammatillinen oppilaitos	75,3 (75,1–75,6), N=20 952	73,9 (70,3–77,5), N=268
Pojat	78,1 (77,7–78,4), N=12 254	76,2 (71,5–80,9), N=179
Tytöt	71,5 (71,1–71,9), N=8673	70 (64,6–75,4), N=87
Kokenut seksuaalista häirintää kadulla, kauppakeskuksessa tai muualla julkisessa tilassa		
8. ja 9. luokka	75,8 (75,6–75,9), N=72 777	63,8 (63,2–64,5), N=5932
Pojat	78,5 (78,3–78,7), N=36 699	61 (58,5–63,4), N=920
Tytöt	73 (72,8–73,2), N=35 956	64,4 (63,8–65), N=4991
Lukio	76 (75,9–76,2), N=37 718	68,5 (68–69,1), N=4912
Pojat	78,6 (78,3–78,9), N=17 002	67,8 (64,5–71), N=262
Tytöt	73,9 (73,7–74,2), N=20 681	68,6 (68–69,1), N=4642
Ammatillinen oppilaitos	76 (75,7–76,3), N=19 466	67,7 (66,7–68,7), N=1767
Pojat	78,1 (77,8–78,5), N=12 128	73,1 (69,9–76,3), N=301

Tytöt	72,4 (72–72,8), N=7317	66,7 (65,7–67,7), N=1459
Kokenut seksuaalista häirintää sinun tai jonkun toisen henkilön kotona tai muussa yksityisessä tilassa		
8. ja 9. luokka	75,5 (75,3–75,6), N=75 250	59,8 (58,8–60,8), N=3100
Pojat	78,5 (78,3–78,7), N=36 577	60,5 (57,9–63,1), N=860
Tytöt	72,6 (72,4–72,8), N=38 543	59,6 (58,6–60,6), N=2227
Lukio	75,6 (75,4–75,8), N=40 623	65,6 (64,6–66,5), N=1813
Pojat	78,5 (78,3–78,8), N=16 952	69,2 (65,6–72,7), N=225
Tytöt	73,5 (73,3–73,7), N=23 630	65 (64,1–66), N=1586
Ammatillinen oppilaitos	75,7 (75,5–76), N=20 145	65,5 (64–67), N=973
Pojat	78,1 (77,8–78,5), N=12 077	73 (69,3–76,6), N=265
Tytöt	72,2 (71,8–72,6), N=8045	62,8 (61,3–64,3), N=703